Ὀμορφιὰ καὶ στὴν 'Αλήθεια. Ὕμνος κι ἀλάκαιρη ἡ ζωή του στὶς δυὸ αὐτὲς μεγάλες θεότητες.

Μαθητὲς δὲν ἔχει γιὰ τὴν ὥρα οὔτε ἀποστόλους. Θἀποχτήσει ἀργότερα, ὅταν ὁ κόσμος βγεῖ ἀπὸ τὴ λάσπη τῆς ἀσκήμιας καὶ τῆς ψευτιᾶς, ποὺ κυλιέται σήμερα. Τότε θὰν τονὲ νιώσουν. Τότες θὰ νιώσουν οἱ πολλοὶ τὸν Ἕνα. Σήμερα ἔνιωσε ὁ Ἕνας τοὺς πολλοὺς κι ἀγωνίζεται νὰν τοὺς βγάλει ἀπὸ τὴ λάσπη, νὰν τοὺς ἀνοίξει τὰ μάτια τους τὰ θεόκλειστα.

Οἱ Χριστοὶ ὅλοι ἔτσι ἀγωνιστήκανε. Ἔτσι ἀγωνίζεται κι Αὐτός. Καὶ θὰ θριαβέψει μιὰ μέρα — ἀφοῦ σήμερα σταυρώνεται.

★

Ὁ ξανθὸς Ναζωραῖος μου! Στὸν τοῖχο τῆς κάμαράς του κρεμότανε ἕνας Σταυρωμένος καὶ σὲ κάπιο τραπεζάκι στηριζότανε ἕνας γύψινος Ἑρμῆς. Συντροφιὰ ἀγαπημένη του. Ἕνα βάζο μὲ μαραμένες πασκαλιὲς στὸ γραφεῖο του κ' ἕνα βιβλίο τοῦ Ράσκιν ξέχωρα, ἔτσι σὰ σὲ περήφανη μοναξιά, ἀπὸ τἄλλα τὰ βιβλία του.

Γλυκιὰ ἡ φωνή του ὅσο μιλοῦσε, μὰ φαρμάκι τὰ λόγια του, ἀφοῦ πηγή τους εἶχαν τὴν 'Αλήθεια. Καὶ κυλοῦσαν ἁπαλὰ ἀπὸ τὸ στόμα του, τραβώντας δλόϊσα στὴν ψυχή μου.

Καὶ ἡ ναρκωμένη ψυχή μου ξύπνησε.

— Νά ἡ θρησκεία, σκέφτηκα, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μιλήσει ἀποτελεσματικὰ σήμερα στὴν ἀνήσυχη καὶ πολυξεϊάστρα ἀθρωπότητα. Νά ἡ θρησκεία ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ βαστάξει τὸ γερὸ κονταροχτύπημα τῆς 'Επιστήμης καὶ τῆς Ἔρευνας. Ὅλες οἱ ἄλλες θρησκεῖες, ποὺ ψυχομαχᾶνε σήμερα, εἶναι καμωμένες γιὰ μαϊμοῦδες καὶ γιὰ παιδιά, κι αὐτὰ μοναχὰ μποροῦνε νὰν τὶς θαμάσουνε. Σήμερα ποὺ τὰ μυαλὰ βγῆκαν ἀπὸ τὶς φασκιὲς τῆς κάθε πρόληψης καὶ γουρμάσανε κάπως, καινούρια θρησκεία χρειάζεται· θρησκεία περσότερο λογικὴ καὶ περσότερο ἀθρώπινη, δίχως θάματα καὶ δίχως μωρουδίστικες παραδοξολογίες· θὰ μποροῦσε κάπως νὰ σταθεῖ σήμερα καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἂν τὰ Βαγγέλιο σταματούσανε στὸ Γολγοθᾶ κι ἂν οἱ ἀγαθοὶ ἀθρῶποι ποὺ πρωτοθεμελιώσανε τὸ Χριστιανισμὸ δὲν πνίγανε μέσα σὲ θεατρικοὺς τύπους ὅ,τι καλὸ καὶ σωστό, ὅσο λιγοστὸ κι ἂν εἶναι, βρίσκεται μέσα στὰ Βαγγέλια.

★

Ὁ Γολγοθᾶς δὲ βρίσκεται στὴν Ἰουδαία· βρίσκεται σὲ κάθε γωνιὰ γῆς. Καὶ σὲ κάθε γωνιὰ γῆς βρίσκεται κ' ἕνας σταυρός, ἕτοιμος νὰ δεχτεῖ ὅσους ἀγωνίζουνται γιὰ τὴν 'Αλήθεια, ὅσους θυσιάζουν τὴ ζωή τους «ὑπὲρ τῶν προβάτων». Δὲν τὸ ἤπιε ὅλο τὸ ξύδι ὁ Ραββί, οὔτε ἡ χολὴ στέρεψε. Ὑπάρχει ξύδι καὶ χολὴ γιὰ ὅλους τοὺς Χριστούς, ποὺ κάθε τόσο κατεβαίνουνε στὴ γῆ καὶ σταυρώνουνται. Ἔρχεται ὅμως ποὺ καὶ ποὺ κ' ἕνας «εὐσχήμων» Ἰωσὴφ ποὺ κατεβάζει τὴν 'Αλήθεια ἀπὸ τὸ σταυρό, καὶ παρουσιάζεται ποὺ καὶ ποὺ κ' ἕνας ἄγγελος Κυρίου ποὺ κυλάει τὴν πέτρα τοῦ μνημείου καὶ χαρίζει στὴν 'Αλήθεια τὴν αἰωνιότητα.

Νά γιατὶ ὁ σημερνὸς ἄθρωπος πιστεύει στὸ δρᾶμα τοῦ Γολγοθὰ καὶ παίρνει τὴν 'Ανάσταση γιὰ σύβολο. Καὶ νά γιατὶ ἀπὸ τοὺς δώδεκα 'Αποστόλους μόνο ὁ Θωμᾶς τιμιέται ἀκόμα, ἴσως γιατὶ εἶδε μακρύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ προμάντεψε τὸ ξετύλιγμα τῆς ἀθρώπινης σκέψης καὶ τῆς 'Επιστήμης τὸ γοργοπερπάτημα.

★

Στὴ μικρή του καμαρούλα ποὺ ὁ μαρμαρένιος Σταυρωμένος σκόρπιζε κάπια γαλήνη κι ὁ γύψινος Ἑρμῆς κάπια ἀχτίδα ὀμορφιᾶς, ποὺ σιγοπεθαίνανε οἱ πασκαλιὲς κι ὁ Ράσκιν ἡγεμονικὰ ἀναπαυότανε, δὲ μοῦ μίλησε καθόλου ὁ φίλος μου γιὰ θρησκεία. Οὔτε τὴ θυμηθήκαμε. Μοῦ μίλησε μόνο γιὰ τὴν ὀμορφιὰ τῆς Τέχνης καὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς Ζωῆς. Ἱερουργοῦσε σεμνὰ στὶς δυὸ αὐτὲς θεότητες καὶ μὲ κάλεσε νὰ γονατίσω στὸ βωμό τους. Καὶ γονάτισα.

Τί παράξενο λοιπό, γονατίζοντας σὲ τέτιο βωμὸ καὶ συνεπαρμένος ἀπὸ τὰ γλυκόλογα ἑνὸς ἀληθινοῦ καὶ ζωντανοῦ Ναζωραίου, νὰ ζητήσω μιὰ θρησκεία, γιὰ θρησκεία μου, καὶ νὰν τὴ βρῶ στὴν 'Ομορφιὰ καὶ στὴν 'Αλήθεια;

Πατήσια, 25.4.07.

ΙΞΙΟΝΑΣ

ΣΤΟ ΜΕΛΑΝΟΜΙΧΑΛΗ

Βλέπω, Κυριακούλη
Μελανομιχάλη,
Πὼς σοῦ μπῆκαν οὐλοι
Στὸ κεφάλι·

φουσκωτὸ κεφάλι
μ' ἄδιο τόσον τόπο
ποὺ χωροῦνε κι' ἄλλοι
δίχως κόπο.

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΦΟΡΜΗ ΕΝΟΣ ΛΟΓΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΟΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (*)

(Τρία ἄρθρα)

Α'.

Χάρηκα τώρα τελευταῖα βλέποντας πὼς ἕνας μεγάλος ποιητὴς τοῦ καιροῦ μας, ὁ βέλγος Verhaeren, τονίζει μέσα σ' ἕνα του τραγούδι τὸν ὕμνο πρὸς τὴν τραχειὰ — καθὼς τὴ λέει — 'Επιστήμη καὶ πρὸς τὴ βεβαιωμένη ἔρευνα, καὶ πὼς δὲ δειλιάζει νὰ ρίξῃ τὶς πορφῦρες τοῦ λυρισμοῦ του ἀπάνου στὰ λαμπορατόρια καὶ στάμφιθέατρα, καὶ σὲ κάθε ἀργαστήρι ποὺ γίνεται τῆς ἀλήθειας τὸ γύρεμα, εἴτε μὲ τῆς θετικῆς ἐπιστήμης τὰ ὄργανα, εἴτε μὲ τοὺς φακοὺς τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου. Ὅπως εἶναι σκολαστικὸς ὁ σορός, ποὺ δὲν καταλαβαίνει τί βάρος μπορεῖ νἄχῃ καὶ τὸ πιὸ ἁπλὸ τραγούδι, ἔτσι ἀλαφροστόχαστος εἶναι ὁ τεχνίτης ποὺ δὲν ὑποψιάζεται πόσο μπορεῖ νὰ πλατύνῃ τὸν κόσμο του προσεχτικὰ σκύβοντας ἀπάνω κι ἀπὸ τὴν πιὸ ἄχαρη δουλειὰ ἑνὸς ἐπιστήμονα, κ' ἐξὸν ἀπὸ τοῦ ὀνείρου του τὸ γαλάζιο ἀχνό, ἀντικρύζοντας ὅλα τἄλλα σὰν πεζὰ καὶ σὰν ἀντιποιητικά. Βέβαια, εἶν' ἐπιστήμονες ποὺ μὲ τὸ ἔργο τους δὲ μιλᾶνε παρὰ σὲ λιγοστοὺς καὶ στοὺς συντεχνῖτες τους καὶ γιὰ πράγματα ποὺ πρέπει νὰ εἶσαι μπασμένος μέσα στὴν ἐπιστήμη τους γιὰ νὰ τὰ προσέξῃς καὶ νὰ τἀγκαλιάσῃς. Καὶ εἶναι κι ἄλλοι ποὺ ὅσο κι ἂν δὲν καλοχτυπᾶνε στὰ μάτια τῶν ἀδασκάλευτων τὰ ἔργα τους, ὅσο κι ἂν δὲν εἶναι σὰν ὀγκωμένα ἀπὸ λόγων φουσκαλίδες, μολαταῦτα εἶναι προωρισμένα νἀνοίξουν πλατωσιὲς, νὰ δείξουν ὁρίζοντες, νὰ γεννοβολήσουν ὀμορφιές. Καὶ καθὼς εἶναι στὴν Τέχνη οἱ ἐργάτες, οἱ μετριώτεροι καὶ μιμητικώτεροι ποὺ ἀκολουθοῦν καὶ συμπληρώνουν, καὶ οἱ ἐργάτες οἱ δημιουργικώτεροι ποὺ τραβᾶνε μπροστὰ καὶ δρόμοος χαράζουν, ὅμοια καὶ στὴν 'Επιστήμη ἔχουμ' ἐκείνους ποὺ ὑποταχτικὰ δουλεύουν καὶ κείνους ποὺ βρίσκουν. Καὶ δὲν εἶναι μο-

(1) «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων». Λόγος ἀπαγγελθεὶς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν 14 'Ιανουαρίου 1907 ὑπὸ *Ν. Γ. Πολίτου* τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Μυθολογίας καὶ τῆς 'Ελληνικῆς 'Αρχαιολογίας, ἀναλαμβάνοντος ἐπισήμως τὴν Πρυτανείαν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1906—1907. 'Εν 'Αθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1907.

σου· στὸ σπίτι σου, στὰ ματια σου — ποὺ τὰ ξεβούλλωσες πιὰ — ἔχεις ἀθρώπινο πλάσμα ποὺ ἀνοίγει τὸ στόμα, ποὺ σηκώνεται, ποὺ περπατεῖ, ποὺ τὸ σῶμα του κινιέται, ποὺ τοῦ κρένεις, ποὺ σοῦ κρένει — καὶ σὲ λίγο τὸ στόμα θὰ βουβαθῇ, δὲ θὰ σηκώνεται, θὰ τὸ σηκώσουνε, θὰ τὸ πλαγιάσουνε ἀκίνητο σὲ μιὰ κάσσα, θὰ τοῦ βίζουνε φτυαριὲς φτυαριὲς στὴν κάσσα του τὸ χῶμα, θὰ τἀποσκεπάσουνε γιὰ πάντα. Πεθαμμένη! Καὶ ἡ Μοιρίτα – βαγίζεις σύγκορμος ἢ δὲ βαγίζεις; — ἡ Μοιρίτα, τὸ θάνατο θὰ τονὲ δῇ, θὰ καταλάβῃ, ἀφοῦ εἴτανε παιδὶ τότες, τὸ θάνατο τῆς μάννας· θὰ κλάψῃ, θἀπελπιστῇ, ἀπὸ κοντὰ κοντὰ θἀντικρύσῃ τὸ Χάρο καὶ στὸ διάβα του θἀνατριχιάσῃ. Μὰ κι ὁ ἴδιος ὁ 'Αντρέας τί θὰ γίνῃ; Μήπως μὲ τὴν Κατινούλα δὲν πεθαίνει ἡ Ὅλια του ξανά;

Ἕνα βράδυ, προτοῦ ἔρθῃ ὁ Κλυζιούς, τὴν τρομερὴ τὴ βδομάδα ὅπου τὸν πρόσμενε, ὕστερις ἀπὸ τὴ συνάντησή τους στὴ φιλαθρωπικὴ 'Εταιρία, πῆγε ὁ 'Αντρέας στὸ ἐργαστήρι τῆς ἀδερφῆς, τῆς ξήγησε ὅσα τὴν πρωϊνὴ ἀκόμη, στὴ βίζιτα, τοῦ δήλωσε ὁ κ. Κουφὲς γιὰ τοὺς δυὸ μῆνες, καὶ μονομιᾶς ξέσπασε στὰ κλάματα. Συγκινήθηκε ἡ Ἄννα, ἔνοιωσε ἀμέσως τί τρέχει, διάβασε, σὰ νὰ διάβαζε βιβλίο ἀνοιχτό, τί ἔγραφε στὰ βάθια της μέσα ἡ καρδιὰ τοῦ 'Αντρέα, ταράχτηκε γιὰ τὸ λατρεμένο της τὸν ἀδερφό, ταραχτηκε γιὰ τὴν ἄμοιρη τὴν Κατινούλα, ταράχτηκε συνάμα κι ἀπὸ τὴ θύμηση τῆς Ὅλιας ποὺ τὴν ἀγάπησε τόσο καὶ τόσο. Ἡ Ἄννα δὲν κάτεχε τὴν τέχνη τῆς παρηγοριᾶς. Σὰν ἄδολη, σὰν ἀνόθεφτη ψυχὴ ποὺ εἴτανε, τίποτε δὲ γνώριζε ὄξω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, κ' ἡ παρηγοριὰ θέλει πάντα κ' ἕνα ψέμα. Κ' ἴσια ἴσια, σὲ παρηγοροῦσε, μὴ γυρέβοντας νὰ σὲ παρηγορήσῃ, μὲ τὸ γλυκό της τὸν τρόπο, μὲ τὴν ἀντίληψή της τὴ σοβαρὴ καὶ τὸ πιὸ παράξενο μὲ τὴ χωριστὴ ἐκείνη της τὴν ἀφερημάδα. Ὁ νοῦς της συνήθιζε νὰ τὰ βλέπῃ ἀπὸ ἀψηλά, δίχως νὰ προσέχῃ στὰ μικρότερα. Νά, ἡ Ἄννα δὲν πίστεβε ποὺ δὲν πίστεβε μήτε στὰ λόγια τοῦ κ. Κλυζιοῦ, μὰ μήτε καὶ στὰ λόγια τοῦ κ. Κουφέ. 'Από τότες ποὺ πέτυχε τὸ χειρούργημα στὸ Μπ...., ποὺ πέτυχε ἀνέλπιστα κιόλας, εἶδε πὼς ἔχει μεγάλη ἀντεξιὰ τὸ κορίτσι. Καὶ σήμερα, θυμώντας τὴν ὄψη της, τὴν ὄρεξή της, τὴ διάθεσή της, τὴ γενικὴ κατάσταση τῆς ὑγείας, ἔλεγε πὼς ἀδύνατο καὶ θὰ γελιοῦνται οἱ γιατροί. Ἔλεγε πὼς ἀπὸ μακριὰ κι ἀξέταστη, στὴ φιλαθρωπικὴ τὴν 'Εταιρία, τὴν ἀποφάσισε ὁ Κλυζιοὺς κ' ἔπειτα δὲ θέλησε νἀλλάξῃ γνώμη, μπορεῖ μάλιστα νὰ ἐπηρεάστηκε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν πρώτη διάγνωσή του. 'Από κεῖ δὲν τὸ κουνοῦσε ἡ Ἄννα.

Πόσο τὸ λαχταροῦσε ὁ 'Αντρέας νὰ γελαστήκανε, ὅπως τὸ νόμιζε ἡ ἀδερφή του κ' οἱ δυὸ γιατροί! Ὁ 'Αντρέας ὅσο κι ἂν εἴτανε ἀπελπισμένος, ἂν τονὲ ρωτοῦσες, στἀπόκρυφα τοῦ λογισμοῦ του, φύλαγε κάτι λόγια τοῦ Σεβιλᾶ γιὰ τὸ νεροέμπυο, ποὺ κάποτες στοὺς νεφροκομμένους φανερώνεται μῆνες κ' ἔπειτα πάβει ξαφνικά. Δὲν τἀγνοοῦσε κιόλας πὼς ἀκόμη κι ὅταν τὸ κόψῃς τὸ νεφρί, ὅταν τὸ ξερριζώσῃς ὁλότελα, πάντα θἀπομείνῃ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ κυλινδρικὸ ἐκεῖνο τὸ σουληνάκι ποὺ συνεδένει νεφρὶ καὶ φούσκα. Ἔμπυο κάμποσο θὰ φώλιαζε καὶ κεῖ μέσα. Μὰ τὸ ἔμπυο σπέρνεται μοναχό του καὶ πολλαπλασιάζεται. Μπορεῖ λοιπὸν τέτοια πηγὴ νὰ εἶχε· μαννα του ἡ φούσκα μαζὶ μὲ τὸ οὐρητήρι. 'Αναπερνοῦσε μὲ τὸ νοῦ του κ' ἕνα πολὺ φιλοσοφικὸ — ἔτσι τοῦ φάνηκε τότες — ποὺ τοῦ ἔμαθε ὁ κ. Μαλαμές, σὰν ψηλάφησε τὴν Κατινούλα, προτοῦ φέρῃ τὸν κ. Σεβιλά, γιατὶ θέλησε νὰ ξετάσῃ καὶ τὸ γερό της τὸ νεφρί. Τῆς πόνεσε στὸ ἄγγισμα, καὶ εἶπε ὁ Μαλαμὲς πὼς τῆς πονοῦσε, ὄχι ἀπὸ ἀῤῥώστια, παρὰ μόνο ἀπὸ συμπάθεια. Κι ἀλήθεια τὰ δίδυμα, τὰ διπλάρικα